

הידוש של מקרא

פרשת משפטים

ועוד קשה מהו דאמר הכתוב 'כל' אלמנה ויתום, וכי אין זה ברור דיהא האיסור בכל אלמנה ויתום, ומה נתחדש בתיבת 'כל'.

עוד צריך ביאור הלשון 'תענון' דמשמע לשון רבים המענים, דלמה לא כתיב לא תענו דמשמע אדם אחד לא יענה אותם, ועל אף דגם תענו לשון רבים הוא, מ"מ זה שייך יותר דהיינו אזהרה לכל ישראל, אבל עכשיו דנקט לשון תענון, משמע רבים המענים יחד ומה רצה הכתוב בזה.

ועוד קשה דאם נקט הכתוב תענון לשון רבים המענים, למה כשכתב אם ענה תענה אותו לשון יחיד, ומאי שנא.

ועוד קשה מהו דאמר הכתוב כי אם צעק יצעק אלי שמע אשמע צעקתו, וכי בלא שיצעק לא יהא זה המענה נענש על כך, דלמה רק אם יצעק אז יענש המענה, וכי אם צדיק הוא היתום או צדקת היא האלמנה ואינם מוסרים דינם לשמים לא יהא ראוי המענה אותם ליענש, אדרבא לזה ראוי יותר ליענש שהוא מענה צדיק שאפי' אינו צועק על שעינוי אותו.

עוד קשה מה דאמר הכתוב והרגתי אתכם ושוב חוזר לומר והיו נשיכם אלמנות ובניכם יתומים, וכדכבר הקשה ברש"י דהרי ברור הוא שאם ימיתנו ה' יהיו אשתו אלמנה ובניו יתומים, ולמאי חזר על זה הכתוב.

כל אלמנה ויתום לא תענון: אם ענה תענה אתו כי אם צעק יצעק אלי שמע אשמע צעקתו: וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב והיו נשיכם אלמנות ובניכם יתומים (כב, כא – כג). צריך ביאור בדין זה של המענה האלמנה והיתום בכמה עניינים, בתחילה קשה למה הדגיש הכתוב אלמנה וגר לא תענון, וכי סתם איש ישראל שאינו יתום ואינה אלמנה כן מותר לענות.

וברש"י הק' כבר כתב דהוא הדין לכל אדם רק דדיבר הכתוב בהווה שמתוך שתשושי כח נינהו מצוי לענותם, אבל עדיין צריך ביאור בזה, דמה הטעם שיהיו מצויים יותר לענותם מסתם איניש, דבאיזה אופן איירי כאן שיהא הדבר מצוי בשביל שיתומים נינהו לענותם, דמסתמא לא שייך הדבר בסתם, דכי שייך שיבוא סתם אדם לענות דווקא היתום והאלמנה דאין זה מסתבר שיהא רשעות כזו אצל האדם לבוא לענות דווקא אלו, ומסתמא באופן מסויים שמצוי בסתם עינוי, רק שכאן באלמנה ויתום משום שתשושי כח נינהו מצוי אצלם הדבר יותר, וצריך ביאור מהו אותו אופן.

ועוד קשה לשון הכתוב כאן, דלמאי חזר כאן הכתוב לומר אם ענה תענה אותו, דלמה לא די לומר כל אלמנה ויתום לא תענון כי שמע אשמע צעקתו וכו', דלמאי כתיב כן שוב.

חידושו

משפטים

של מקרא

וברש"י הק' ביאר דלכך חזר הכתוב לומר והיו נשיכם אלמנות ובניכם יתומים, למימר שלא ימותו בעליהם לעיניהם ולא ידעו אם מת זה ובכך יהיו אסורות להנשא ובניהם יהיו אסורים לירד לנכסיו כיון שלא ידעו אם נהרג או נשבה.

אבל באמת קשה דאם חטא זה במה שעיינה האלמנה והיתומים, אשתו ובניו מה חטאו, ולמה יהיו סובלים עונש זה האלמנה שתהא אסורה להנשא ובניו שלא ירדו לנכסיו.

ועוד קשה דבשלמא גבי אלמנה שתהא אסורה להנשא מרומז כן בכתוב מדכתיב והיו נשיכם אלמנות דמשמע דבהוייתם יהיו שישארו אלמנות ולא ינשאו מחדש, אבל גבי היתומים שלא ירדו לנכסי אביהם היכן מרומז כן בכתוב, וכי אם ירדו לנכסיו לא יהיו יתומים, דלכך יאמר הכתוב דיהיו יתומים דהיינו שישארו יתומים במה שלא ירדו.

ואולי יש לומר דבאמת איירי כאן ברבים המענים יחד את האלמנה והיתומים, וזהו דנקט הכתוב 'כל' אלמנה, וזהו דנקט הכתוב לא תענון לשון רבים, והיינו דסרס המקרא וכאילו כתיב אלמנה ויתום כל לא תענון, היינו כולם יחד לא יענו אותם, ואיירי באדם ומשפחתו יחד שהזהירם הכתוב שלא יענו משפחת אלמנה ויתומים, וכדביאר ברש"י דדיבר הכתוב בהווה, והיינו שמצוי הדבר בשכנים וכדומה שמענים משפחה אחת את חברתה.

וזהו דאמר ברש"י דהוא הדין לכל אדם, רק דהם תשושי כוח ודבר מצוי לענותם, והיינו דדבר מצוי הוא בשכנים וכנ"ל

לענות זו את זו, ויותר הדבר מצוי במשפחת אלמנה שמשענתה איננו דלכך תשושי כוח נינהו.

דממילא ניחא מה דהקשינו על רש"י באיזה אופן איירי שמצוי הדבר באלמנה ויתומים יותר לענותם, דהיות ובשכנים ממילא הדבר מצוי יותר מבסתם, לכך מבמשפחת אלמנה עוד יותר הוא מצוי דאין להם מי שיעזרם ויעמוד למענם, וזהו תשושי כח שכתב רש"י דאין מי שיגן בעדם.

ועל כך אמר הכתוב דנענשים בוחרה אפי והרגתי אתכם בחרב והיו נשיכם אלמנות ובניכם יתומים, היינו דהיות ומשפחתו כולם עינו את משפחת האלמנה והיתומים, לכך גם כל משפחתו ייענשו, דהוא ימות ובכך יהיו הם אלמנות ויתומים מדה כנגד מידה, ולא עוד אלא שימות שלא לעיניהם ובכך ייענשו גם אשו שתהא אסורה להנשא, ובניו שלא יוכלו לירד לנכסי אביהם.

רק שלא תאמר שאולי כל העונש יהא רק בשעינו הוא וכל משפחתו את משפחת האלמנה והיתומים, לכך חזר הכתוב ואמר אם ענה תענה אותו, היינו גם היחיד המענה רק היתום ולא כל משפחת האלמנה, גם הוא בהזהרה כאן כמו שנאמר גבי כל משפחת האלמנה.

וגם הוא ייענש שאשתו תהא אלמנה ובניו יתומים, על אף שהם לא חטאו ולכאורה יקשה למה ייענשו שיהיו הם אלמנות ויתומים.

והטעם אומר הכתוב כי אם צעק יצעק, היינו שודאי יגרום הדבר לאותו יתום שיצעק ויבכה בביתו וייגרם בכך צער גם לאמו

חידושו

משפטים

של מקרא

האלמנה ולכל משפחתו, וכנגד זה ייענשו גם אשתו ובניו של אותו המענה היתום, וזהו משום דאומר הקב"ה אלי היינו שצעקתו יבא אלי ושמע אשמע צעקתו, דממילא בשני האופנים ייענש המענה וגם אשתו ובניו.

רק דחילוק איכא דבאופן שיחטאו כל המשפחה לענות את משפחת האלמנה והיתומים, בזה ייגרם להם עונש גדול יותר דימות הבעל שלא לעיניהם ובכך האלמנה תהא אסורה להנשא ובניו לא יוכלו לירד לנכסיו.

וזהו דאמר רש"י על הכתוב והיו נשיכם אלמנות דזהו קללה אחרת, והיינו דהיו איירי בקללה אחרת ולא באותו קללה שניתן למענה יחיד, אלא איירי במשפחה שעינו יחד משפחת האלמנה והיתומים.

דממילא ניחא מה דהקשינו למה דווקא באם יצעק היתום ייענש המענה, דבאמת לא איירי בשמוסר דינו לשמים, אלא בשצועק בביתו ובוכה על שעינו אותו, ודבר זה ודאי בכל גוונא מצוי הוא ובפרט ביתום ואלמנה שדמענתם מצויה, דממילא באמת גם בלא שיצעק לשמים שמע הקב"ה צעקתו וחרה אפו במענה ובני ביתו.

והראיה דאיירי כאן כל הדין בשכנים המענים אלו את אלו, נראה ללמוד כן ממה דהסמך הכתוב הא דגר כי גרים הייתם בארץ מצריפם להא דיתום ואלמנה, למימר דכשם ששם איירי בעסקי שכנים באדם הבא לגור אצלו, כך כאן ביתום ואלמנה איירי בשכנים הדרים זה אצל זה.

ומה דהקשינו דמנין לרש"י ללמוד דהיתומים לא ירדו לנכסי אביהם, דרק גבי אלמנה יש במשמע מדכתיב והיו דבהוייתם יהיו, אבל ביתומים מניין לו, ונראה לתרץ דזה למד רש"י מדהסמך הכתוב לכאן הא דאם כסף תלוה את עמי את העני עמך, דמשמע דאותם יתומים עניים נינהו וזהו מחמת שלא ניתן להם לירד לנכסי אביהם.

יוצא לאור ע"י הר"ר זלמן חיים הומינר הי"ו, מחבר גליון 'דפירשנו' על הדף היומי, קרית קרעטשניף רחובות.

להנצחות ולרשימת תפוצה וכן לכל ענייני הגיליון ניתן לפנות למס' פאלפון 0533132203 או למייל sh0533132203@gmail.com